

Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Erzincan University Journal of Social Sciences Institute

2021-Özel Sayı (20. Bölge Bilimi ve Planlama Kongresi)- E-ISSN-2148-9289

**AKILLI UZMANLAŞMA STRATEJİLERİ, PANDEMİ SÜRECİ VE
KALKINMA AJANSLARI**

Smart Specialization Strategies, Pandemic Process and Development Agencies

Yeşim KUŞTEPELİ

Prof.Dr,Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi İktisat Bölümü

Professor, Dokuz Eylül University, Faculty of Business, Department of Economics

yesim.kustepeli@deu.edu.tr

0000-0001-9600-2892

Sedef AKGÜNGÖR

Prof.Dr,Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi İktisat Bölümü

Professor, Dokuz Eylül University, Faculty of Business, Department of Economics

sedef.akingor@deu.edu.tr

0000-0002-5178-8948

Yaprak GÜLCAN

Prof.Dr,Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi İktisat Bölümü

Professor, Dokuz Eylül University, Faculty of Business, Department of Economics

yaprak.gulcan@deu.edu.tr

0000-0001-7779-8071

Atf/©: KUŞTEPELİ, Yeşim- AKGÜNGÖR, Sedef-GÜLCAN, Yaprak, (2021). “Akıllı Uzmanlaşma Stratejileri, Pandemi Süreci Ve Kalkınma Ajansları”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 14, Özel Sayı, ss. 1-12

Citation/©: KUŞTEPELİ, Yeşim- AKGÜNGÖR, Sedef-GÜLCAN, Yaprak, (2021). Smart Specialization Strategies, Pandemic Process and Development Agencies, *Erzincan University Journal of Social Sciences Institute*, Year 14, Special Issue 1, 1-12

Makale Bilgisi / Article Information:

Makale Türü-Article Types : Araştırma/Research

Geliş Tarihi-Received Date : 28.06.2021

Kabul Tarihi-Accepted Date : 17.09.2021

Sayfa Numarası-Page Numbers: 1-12

Doi : 10.46790/erzisosbil.959025

Notlar/Notes

Yazar(lar), herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Turnitin/Ithenticate/Intihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir

Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/Intihal

Licensed by CC-BY-NC ile lisanslıdır

AKILLI UZMANLAŞMA STRATEJİLERİ, PANDEMİ SÜRECİ ve KALKINMA AJANSLARI

Smart Specialization Strategies, Pandemic Process and Development Agencies

YEŞİM KUŞTEPELİ- SEDEF AKGÜNGÖR-YAPRAK GÜLCAN

Öz:

Üç ana boyutu (potansiyel ekonomik faaliyetlerin belirlenmesi, girişimci keşif ve yenilikçi ağlar) olan akıllı uzmanlaşma stratejileri (AUS), bölgelerin kendi dinamikleri ile teknoloji ve yeniliklerden faydalanarak büyümesini ve kalkınmasını hedefleyen ve 2013'te Avrupa Birliği tarafından kabul edilen bir politikalar bütünüdür. Türkiye'de akıllı uzmanlaşma stratejileri, uygulayıcı kurumlar için bir rehber olarak benimsenmeye başlamıştır. Mart 2020'den bu yana tüm dünyayı etkisine alan COVID-19 pandemisinden her bölge farklı şekillerde etkilenmiş ve etkilenmeye devam etmektedir. Akıllı uzmanlaşma stratejileri, bölgelerin kendi potansiyellerini kullanarak, COVID-19 pandemisi sebebiyle karşılaştıkları sorunlara çözüm üretebilmelerini sağlayabilir. Bu araştırmanın amacı, COVID-19 pandemisi sürecinde Türkiye'deki 10 Kalkınma Ajansının AUS kapsamında gerçekleştirdikleri faaliyetleri incelemek ve politika önerilerinde bulunmaktır. Sonuçlar, seçilen Kalkınma Ajanslarının AUS kapsamında Bölgesel Yenilik Stratejisi Planı hazırlamalarına rağmen, pandemi sürecinde gerçekleştirdikleri faaliyetlerin AUS açısından yeterli olmadığını ve artırılması gerektiğini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Akıllı Uzmanlaşma Stratejileri COVID-19 Pandemisi, Türkiye'de Kalkınma Ajansları

Abstract:

Smart specialization strategies (SSS) with three main dimensions (potential economic activities, entrepreneurial discovery and innovative networks), are policies adopted by the EU in 2013, with an aim to provide development paths for regions by utilizing their own dynamics, technology and innovations. In Turkey, SSS has started to be used as a guide for implementing institutions. Each region has been and continues to be affected in different ways by COVID-19 pandemic since March 2020. Regions' SSS can be a tool to solve the COVID-19 related economic problems. This study aims to survey the activities of 10 Development Agencies in Turkey within the scope of AUS during the pandemic. The results show that although the selected Development Agencies prepared a SSS, their activities during the pandemic period were not compatible with an SSS sufficient in terms of SSS and should be enhanced.

Key words: Smart Specialization Strategies, COVID-19 Pandemics, Development Agencies in Turkey

1. GİRİŞ

Akıllı uzmanlaşma stratejileri (AUS), bölgelerin kendi dinamikleri ile teknoloji ve yeniliklerden faydalanarak kalkınmasını sağlayan ve 2013'te AB ülkeleri tarafından uygulanmaya başlanmış bölgesel kalkınma odaklı bir politikalar bütünüdür (European Commission, 2020). Türkiye, Avrupa Birliği tarafından başlatılan akıllı uzmanlaşma stratejisi kapsamında çalışmalara başlamış ve AUS için destek sistemlerinin kurumsallaştırılmasını güçlendirme konusunda ilerlemeler sağlamıştır (Akgüngör v.d., 2021).

Akıllı uzmanlaşma stratejisinin üç ana boyutu vardır:

- **AUS1. Potansiyel ekonomik faaliyetlerin belirlenmesi:** Bu boyut, bir bölgedeki potansiyel ekonomik faaliyetlerin teknolojik ilişkililik ve karmaşıklık kavramları dikkate alınarak belirlenmesini önermektedir. Hidalgo v.d. (2018), teknolojik ilişkililik kavramını, yeni bir teknolojinin/mesleğin/endüstrinin bölgedeki önceden var olan beceri ve yeteneklerle ne ölçüde bağlantılı olduğu olarak tanımlamaktadır. Karmaşıklık ise, teknolojinin başka bölgelerde taklit edilmesinin zorluğunu belirleyen bir ölçüttür (Balland v.d., 2019). Karmaşıklık, belirli faaliyetlerde çeşitlendirmenin sürdürülebilir olmasının bölgeye uzun dönemli ekonomik katkısı olacağını işaret etmektedir. AUS politikaları çerçevesinde en iyi birleşim, yüksek karmaşıklık ve yüksek ilişkililiktir. Bu birleşimde bölgenin avantajları taklit edilemez ve bölgede yer almayan yeni yatırımların bölgeye girme potansiyeli yüksek olur. Böylelikle bölgeler, sahip oldukları yetenekler ve alt yapı ile diğer bölgelerde olmayan/taklit edilmesi zor olan faaliyet alanlarında uzmanlaşma olanağı yaratmaktadır.
- **AUS2. Girişimci Keşif:** Farklı ortamlardan katılımcılar (politika, iş dünyası, akademi vb.) kapsayıcı ve interaktif bir tartışma ortamında bir araya gelerek, potansiyel yeni aktiviteleri keşfedebilir ve yeni fırsatlar belirlenebilir. Yani ilişkililik ve karmaşıklık ekseninde belirlenen faaliyetlerin bölgede yer alan girişimci tarafından da düşünülmesi, kabul edilmesi, farklı kombinasyonların tartışılması ve içselleştirilmesi önemlidir. Böylesi girişimsel keşif yoluyla ortaya çıkan sonuçlar, politika yapıcılar tarafından değerlendirilerek hayata geçirilebilir.
- **AUS3. Yenilikçi Ağlar:** Bölgesel kalkınma ve gelişme, diğer bölgeler ve küresel aktörlerle daha fazla iş birliğine, yenilikçi bağlantılara ve küresel ağlarda yer alınmasına ihtiyaç duymaktadır. AUS'nin üçüncü boyutu, yeni bilgi ve birikim, yeni pazarlar, yeni ürünler, yeni süreçler, yeni hammaddeler ve endüstriyel organizasyonlar ile sonuçlanacak bölge içi ve bölge dışı aktörlerle etkili ve verimli iş birliklerini vurgulamaktadır.

Türkiye'deki 26 Kalkınma Ajansından AUS kapsamında Bölgesel Yenilik Stratejisi Planı hazırlayan 10 Kalkınma Ajansı bulunmaktadır (Şahin ve Ertürk, 2021):

1. Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (BAKKA)
2. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA)
3. Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA)
4. İzmir Kalkınma Ajansı (IZKA) fchyy67
5. Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA)
6. Mevlana Kalkınma Ajansı (MEVKA)
7. Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA)
8. Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN)
9. Zafer Kalkınma Ajansı (ZKA)
10. İpekyolu Kalkınma Ajansı (İKA)

Bölgeler, yürütmekte oldukları AUS'ni kullanarak COVID-19 pandemisi sebebiyle karşılaştıkları sorunlara çözüm üretebilir ve daha sonra karşılaşılabilecekleri olumsuz olaylara karşı hazırlıklı olabilirler. AUS, bölgelerin kendilerine özgü çözümler üretmesine, COVID-19 nedeniyle yaşanan ekonomik daralmanın olumsuz etkilerini azaltmasına yardımcı olabilecek çözümler sunabilmektedir.

Araştırma, COVID-19 döneminde AUS bölgesel kalkınma politikalarının durumunu betimsel olarak ortaya koymak üzerine odaklanmıştır. Bu araştırmanın amacı, COVID-19 pandemisi sürecinde yukarıda

sıralanan 10 Kalkınma Ajansının gerçekleştirdikleri faaliyetleri AUS boyutları kapsamında değerlendirmek ve politika önerilerinde bulunmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümü konu ile ilgili literatür araştırmasını sunarken, üçüncü bölüm seçilen 10 Kalkınma Ajansının COVID-19 pandemisi sürecinde yaptığı faaliyetleri özetlemekte ve AUS boyutları kapsamında yapılan değerlendirmeyi ortaya koymaktadır. Dördüncü ve son bölümde sonuç ve politika önerileri tartışılmaktadır.

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Akıllı uzmanlaşma stratejileri (AUS), bölgelerde yeni ve/veya yüksek potansiyelli ekonomik faaliyetlerin seçilmesi ve kaynakların daha verimli alanlara yönlendirilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Bu stratejilerin temel amacı, bölgenin rekabetçi üstünlüğünün olduğu alanların belirlenmesi, bu alanlarda başarılı olmak için girişimcilik bilgisinin kullanılması ve uygulanabilir kalkınma stratejilerinin belirlenmesidir (Kutgi ve Maden, 2018).

İlk olarak 1933'de Amerika Birleşik Devletleri'nde kurulan bölgesel kalkınma ajansları, bölgesel stratejilerin uygulanması, yerel ve bölgesel girişimciliği destekleme, altyapı hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olma ve özel sektörün yakın geleceği açısından yerel ve bölgesel çözümler araştırmak gibi birçok amacı olan kuruluşlardır (Tekin, 2011). AUS, amaçları doğrultusunda Kalkınma Ajansları için bölgeye özel kalkınma ve büyüme politikaları belirleme ve uygulama açısından tüm aşamalar için yol gösterici stratejiler bütünüdür.

Pandemi süreci boyunca virüsten ve virüsün etkilerinden korunabilmek için hükümetlerin, kurulların ve Dünya Sağlık Örgütü'nün politikaları ve önerilerinden dolayı, her bölge (ve Kalkınma Ajansları) ekonomi, eğitim, sağlık, turizm, sosyal vb. alanlarda farklı çözüm önerileri üretmek zorunda kalmışlardır. Yazarların bilgisine göre, AUS ve Kalkınma Ajanslarını pandemi süreci kapsamında inceleyen bir çalışma henüz yer almamakla beraber, pandemi süreci ile ortaya çıkan sorunlarla ilgili ve bu sorunlara karşı nasıl akıllı çözümler üretilebileceğine dair çalışmalar yapılmıştır.

Bailey v.d. (2020), pandeminin etkilerinin bölgeden bölgeye değiştiğini ve bunun nedeninin politikacıların verdiği tepkiler, sokağa çıkma kısıtlamalarının süresi, şiddeti ve diğer hareketlilik kısıtlamaları (seyahat, toplanma, vb. hakkında kısıtlamalar) olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, COVID-19'un bölgelerde arzı, Endüstri 4.0'ı, bilgi üretimini ve yenilikleri, iklim değişikliğini ve şehirlerin düzenini nasıl etkilediğinden bahsetmişlerdir. Örneğin, aslında COVID-19'dan önce de yüksek nüfusa sahip şehirlerde hedeflenmiş olan altyapı değişiklikleri, pandemi sürecinde sosyal mesafenin korunabilmesi için daha da önem kazanmıştır. Tisdell (2020) ise hastane kapasitelerinin özellikle az gelişmiş ülkelerde yeterli olmaması, azalan üretim ve artan işsizlik, pandemiye kontrol edebilmek için yaş gruplarına göre vatandaşların izole edilmesinden dolayı oluşan ekonomik ve sosyal sıkıntılar, vatandaşlara sağlanan özgürlüğün kısıtlanması, ülkelerde talep ve arzı kısıtlayan faktörler, yaşlıların, fakir insanların ve kadınların karşılaştığı etik meseleler gibi problemlerden bahsetmiştir. Koç (2020), 1980 sonrası ortaya çıkan yeni kurum işletmeciliğinin (YKİ), COVID-19 gibi bir sorun için nasıl bir çözüm sunacağı sorusuna yanıt aramıştır. Geleneksel kamu yönetiminden farklı olarak YKİ, daha az girdiyle daha çok çıktı almayı amaçladığı için habis sorunlarının çözümünün ötelenmesi mümkündür; ancak pandemi döneminde çözüm karmaşık olsa da kamuda dönüşüm hızla gerçekleşmiş, hatta normalleşme adımları ekonomik sebeplerden ötürü hızla atılmıştır (Urhan ve Aslançoç, 2021; Bilgiç, 2020). Koç (2020), alınmış olan tüm önlemlere rağmen, pandemi sonrasında ekonomi, eğitim, psikolojik ve fizyolojik sağlık, artan plastik atıkların geri dönüşümü gibi dünyada ortaya çıkacak sorunlara değinmiş ve bu sorunlardan dolayı dünyanın gelecekte eskisi gibi bir yer olmayacağını ve kamu yönetimlerinin farklı biçimlenmesi gerektiğini savunmuştur.

Bazı araştırmacılar ise COVID-19'un şehirler üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Balcı ve Türk (2020), COVID-19'un kentsel yaşamda ve kentlerde yaşayan insanlarda oluşan etkileri ve bunlardan dolayı kent planlamasında yapılması gereken değişimleri ortaya koymuşlardır. Örneğin, salgın, doğal afet ve diğer felaketlerden korunmak için akıllı kent stratejilerinin ve planlarının kullanımının daha yaygınlaşacağını belirtmişlerdir. Lai v.d. (2020) COVID-19'dan sonra yüksek, orta ve düşük gelirli ülkelerde, şehir düzeninin karşılaşılabilecek problemlerden bahsetmişlerdir. Gelişmiş ülkelerde kentsel planlamanın

özellikle ulaşımda, kaldırımlarda, parklarda, barlarda, vb. alanlarda insanlar arasındaki sosyal mesafeyi sağlamak amacıyla tekrar düzenlemesi gerektiğini; düşük ve orta gelirli ülkelerde ise özellikle kapalı alanların tasarımının insanların karşılaşmasını kısıtlamak, aşırı kalabalık gibi meseleleri önlemek amacıyla yenilenmeye ihtiyaç duyduğunu önermişlerdir. Ayrıca, gelecekte devletlerin akıllı şehir teknolojisiyle birlikte “big data” (büyük veri), yapay zekâ ve sensor teknolojilerinden faydalanarak şehirlerin daha sağlıklı ve dayanıklı olmasını sağlayacağını belirtmişlerdir. Yigitcanlar v.d. (2020), yapay zekâyla oluşturulan şehirlerin insanlar için doğal afetlere, pandemi ve diğer benzeri felaketlere karşı daha korunaklı alanlar oluşturacağı fikrini öne çıkararak, bunun için hem yapay zekânın günümüzdeki halinden çok daha fazla gelişmiş duruma gelmesi ve belediyelerin hem dijital altyapılarının gelişmesi hem de kapasitelerinin artması gerektiğini savunmuşlardır.

Bu çalışmalardan farklı olarak, Polishchuk v.d. (2020) bireysel çalışan girişimcilerin bölgesel akıllı uzmanlaşma üzerindeki etkisini anket yoluyla araştırmışlardır. Araştırmaya %32’si üretim sektöründe olmak üzere 380 girişimci katılmıştır. Anket sonuçlarına göre, girişimcilerin %34,1’inin pandemi sonrasında harcamaların artacağını düşündüğü, yeniliklerin bölgesel seviyede geliştirilmesi gerektiği ve bu şekilde diğer şirketler, üniversiteler, AR-GE enstitüleri ile iş birliği, ortaklaşma, eğitim veya finansal destek alma ile bu projelerin artırılmasıyla bölgesel ekonomik kalkınmanın da gerçekleşeceği sonucuna varılmıştır. Eğri ve Doğaner (2020) ise Türkiye’de farklı sektörlerden KOBİ’lerle yaptıkları anket sonucunda katılan firmaların %62’si pandemiden derinden etkilendiğini, yarısından fazlası ise cirolarının büyük bir oranda düştüğünü belirtmiştir.

Boyacı (2019) ve Çınar ve Özkaya (2020) COVID-19’un Türkiye sağlık sektörü üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Boyacı (2019), Türkiye’nin COVID-19’dan önce gerçekleşen sağlık sistemindeki reformların ve regülasyonların pandemi ile mücadelede nasıl etkili olduğunu tartışmıştır. Sağlıkta Dönüşüm Programı (SDP) kapsamında yapılan düzenlemeler ile Türkiye, 2003 yılından itibaren evrensel sağlık düzeyine gelmiştir. 2013 yılına kadar gelişen bu süreçte Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) kurulmuş, hem devlet hastaneleri hem özel hastaneler gelişmiş, sigorta ve ödemelerde eşitlik sağlanmış ve hekim ve personellerin performanslarını iyileştirmeye yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Çınar ve Özkaya (2020) ise Türkiye’nin yüksek potansiyele sahip olduğu medikal turizmi SWOT analizi kullanarak değerlendirmiştir. Medikal turizm, Türkiye’nin turizm potansiyelini sağlık hizmetlerinde de gösteriyor olması, hastanelerde yeterli ekipmanlara sahip olması, hekimlerin başarısı ve kaliteli hizmet verilmesi, fiyatlarda gelişmiş ülkelere rekabet gücüne sahip olması gibi avantajlardan dolayı seçilmesine sebep olmaktadır. Bu nedenle, pandemi sürecine rağmen Türkiye, güçlü yönlerini arttırarak ve sahip olduğu zayıflık ve tehlikelerin de azalmasına karşı stratejiler izleyerek, alınan tedbir ve politikalarla medikal turizmin bu süreçte gelişmesini sağlayabilir.

COVID-19 pandemik felaketler kategorisinde yer alan bir çeşit biyolojik afettir. Bu nedenle her doğal afette olduğu gibi bu krizi yönetebilmek için afet öncesinde afet hazırlık planı yapılmış olması gerekmektedir. Turan ve Çelikyay’a (2020) göre genel olarak dünyada afetlere hazırlıklı olma ve risk azaltma süreçlerinin etkin bir şekilde kullanılmadığı görülmüştür. Kayıkçı (2021), pandeminin bir haritasını çıkarmak amacıyla süreç analizi uygulamış, Türkiye’de problemin tespiti ve gündem oluşturma, politika formülasyonu, yasallaştırma, uygulanması ve değerlendirilmesi aşamaları üzerine hangi yolların izlendiğini incelemiştir. Diğer ülkelerin aksine, Türkiye’de ilk iki adımda COVID-19’dan önce hazırlanmış olan “Pandemik İnfluenza Ulusal Hazırlık Planı” ile influenza virüsüne bağlı bir enfeksiyon tespit edildiğinde alınacak virüsten korunmaya ve kontrole yönelik önlemler sayesinde pandemiye hazırlıksız yakalanılmamıştır. Politika uygulanması adımı ise Sağlık Bakanlığının Bilim Kurulunu kurması ve bilimsel çalışmaların başlatılması, Toplum Bilimleri Bilim Kurulunun oluşturulması ile toplum ve tahribatın en aza indirilmesi, sağlık altyapısının güçlendirilmesi, eğitim-öğretimin çevrimiçi olarak devam etmesi, spor ve sanat etkinliklerinin ertelenmesi ve sokağa çıkma yasağı gibi düzenleme ve kısıtlamaların kısa bir süre içerisinde hayata geçirildiği gözlemlenmiştir (Kayıkçı, 2021; Turan ve Çelikyay, 2020).

COVID-19 tüm ülke ve bölge ekonomilerinin değişmesine ve dönüşmesine sebep olmaktadır. Açık göz ve Günay’ın (2020) çalışmalarında belirttiği gibi pandemi sadece kişilerin sadece sağlıklarını tehdit etmemiş, aynı zamanda ekonomiyi de hem olumlu hem de olumsuz olarak derinden etkilemiştir. Online alışverişin, dijitalleşmenin, yeni ve akıllı teknolojilerin kullanımının artması; yeni çalışma koşullarının oluşması, işletmelerin temizlik ve güvenliğe daha çok önem vermeleri gibi fırsatların ortaya çıkmasını

sağlamıştır. Türkiye’de de kısa dönemde olumsuz birçok etkisi görülmüş olsa da virüsün kontrol altına alınması ve yerel yönetimlerin ve Kalkınma Ajanslarının da destekleriyle imalat sanayide ihracatın, turizm gelirlerinin ve yabancı yatırımların artacak ve ülkede sürdürülebilir bir büyüme kısa dönemde görülecektir.

Literatür araştırmasında görüldüğü üzere, COVID-19 her bölgeyi farklı şekillerde etkilemiş olsa bile, bölgelere özgü akıllı uzmanlaşma stratejilerinin, karşılaşılan problemlerle mücadele konusunda önemli bir araç olduğu düşünülmektedir. Bölgelerin, pandemi sürecinde kendilerine özgü yaratacakları çözümlerle yeni politikalar ve reformlar uygulayarak kalkınmalarını sağlayabilecekleri düşünülmektedir. Bu çalışma, Kalkınma Ajanslarının çalışmalarını, ASU boyutları çerçevesinde ortaya koymak ve bir durum değerlendirmesi yaparak literatüre katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

3. TÜRKİYE’DE COVID-19 PANDEMİSİ VE KALKINMA AJANSLARI

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nın (2020) açıklamasına göre “Kalkınma ajansları COVID-19 ile Mücadele ve Dayanıklılık Programı” ile pandemi ile mücadeleye katkı sağlamak ve etkilerinin azaltılması için yenilikçi çözümler sunan projelerin desteklenmesi amaçlanmıştır. Kalkınma Ajanslarının belirlediği öncelikler ise şu şekilde belirtilmiştir:

1. Virüsün yayılımının önlenmesi ve kontrol altına alınması
2. Halk sağlığı için acil hazırlık ve müdahale çalışmaları
3. Salgının ülke ve bölge ekonomisine negatif etkilerinin azaltılmasına yönelik yenilikçi çözümler geliştirilmesi.

Bu bölümde, yukarıda belirtilen ve akıllı uzmanlaşma konusunda çalışmakta olan 10 Kalkınma Ajansının COVID-19 pandemisi sürecinde AUS kapsamında gerçekleştirdikleri faaliyetler konusunda bilgi sunulmaktadır.

• Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (BAKKA)

Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı, pandemiden zarar gören işletmeleri desteklemeyi amaçlayan KOSGEB Hızlı Destek Programını duyurmuştur. BAKKA, COVID-19 ile Mücadele ve Dayanıklılık Programına başvuran 57 çevrimiçi projeden Bartın Üniversitesi’nin “In-Vitro İlaç Tarama Sisteminin Oluşturulmasına Yönelik Main Proteaz Rekombinant Olarak Üretilmesi” projesine destek sağlamıştır. Bu iki faaliyet, akıllı uzmanlaşma stratejilerinin iki boyutu olan potansiyel ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi ve girişimci keşif kapsamına girmektedir.

• Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA)

DOKA, bölgede sürdürülebilir turizm altyapısının ortaya çıkarılması için Mali Destek Programını açıklamıştır ve bu kapsamda beş projeye destek sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, Teknik Destek Programı kapsamında firmalara çeşitli konularda yönetim danışmanlığı verileceğini duyurmuştur. DOKA’nın bu faaliyetleri AUS’nin potansiyel ekonomik faaliyetlerinin desteklenmesi ve girişimci keşif boyutları kapsamındadır.

• Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA)

GEKA, Yönetim Danışmanlığı Teknik Destek Programı ile kapasite eksikliği sebebiyle çeşitli sorunlarla karşılaşan, kâr amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlara destek sağlamaktadır. Programın öncelikleri arasında bölgede sanayi, turizm ve tarım sektörlerinin gelişmesi ve güçlenmesi, yerel yönetimlerin planlama kapasitelerinin artırılması ve proje kapasitesinin güçlendirilmesi yer almaktadır. GEKA tarafından yayınlanan Güney Ege dergisinde yer alan Çelik’in yazısı (2021), pandeminin bölgede yer alan tarım, gıda, imalat sanayi ve turizm sektörlerinin nasıl etkilediğine ve GEKA’nın bölgenin potansiyel ekonomik faaliyetler boyutunu kullanarak bölgede yer alan sektörlerin gelişmesi ve kalkınması hedeflediğine işaret etmektedir. GEKA’nın bu faaliyetleri AUS’nin potansiyel ekonomik faaliyetlerinin desteklenmesi ve girişimci keşif boyutları kapsamındadır.

- **İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA)**

İZKA, COVID-19 ile Mücadele ve Dayanıklılık Programı kapsamında destek almaya hak kazanan 3 projeye (EFATECH Firması, Dokuz Eylül Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi ve İzmir Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu) destek sağlamıştır. İZKA, ayrıca, Genç İş Kooperatif tarafından Temmuz 2020’de düzenlenen “Covid-19 Sonrası Kalkınma için Kooperatifler: Kalkınma Ajansları ve Yerel Yönetimlerin Rolü” başlıklı webinara katılmıştır. Bunların yanı sıra, Kalkınma Güncesi adı verilen platformda İZKA personeli tarafından COVID-19 ve akıllı uzmanlaşma ile ilgili üç araştırma raporu yayınlanmıştır (Temiz Enerji Odaklı Akıllı Uzmanlaşma ve İzmir için Kalkınma Fırsatları, COVID-19’un Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarından ‘Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı’ Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme ve COVID-19 Sürecinde Yeşil Dönüşümü Başlatmak Adil Dönüşümü Birlikte Yaratmak). Mevcut faaliyetler, potansiyel ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi, girişimci keşif ve yenilikçi ağlar boyutları kapsamındadır.

- **Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA)**

Doğu Marmara Kalkınma Ajansı, 2021 Yılı Teknik Destek Programı kapsamında TR42 Düzey 2 bölgesinde yer alan illerde faaliyet gösteren firmaların bölgesel kalkınmaya katkıda bulunabilmesi için, kurumsal kapasite eksikliğinden dolayı hazırlık ve uygulama aşamalarında sorun yaşayanların çalışmalarına katkı sağlanacağını açıklamıştır. Ayrıca, COVID-19 ile Mücadele ve Dayanıklılık Programı kapsamında destek almaya hak kazanan 2 projeye (TÜBİTAK Ulusal Metroloji Enstitüsü ve Muallimköy Teknoloji Geliştirme Bölgesi) destek sağlamıştır. Genç İş Kooperatif tarafından Temmuz 2020’de düzenlenen “Covid-19 Sonrası Kalkınma için Kooperatifler: Kalkınma Ajansları ve Yerel Yönetimlerin Rolü” başlıklı webinara katılmıştır. DOKA, bu faaliyetler ile akıllı uzmanlaşma stratejilerinin üç boyutuyla da pandemi sürecinde bölge kalkınmasına katkı sağlamayı amaçlamıştır.

- **Mevlana Kalkınma Ajansı (MEVKA)**

MEVKA hazırladığı “COVID-19 Salgınının TR52 (Konya-Karaman) Bölgesindeki Ekonomik ve Sosyal Etkileri” raporunda bölgede pandemiden dolayı görülen istihdam, üretim, dış ticaret, tarım, sanayi, turizm ve eğitim gibi alanlardaki etkileri incelenmiş ve bu incelemeler sonucunda Konya’da ve Karaman’da sektörlerin ihtiyaç duyduğu politikalar ve yenilikler listelenmiştir. MEVKA’nın bu faaliyeti, AUS’nin potansiyel ekonomik faaliyetlerinin desteklenmesi boyutu kapsamındadır.

- **Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA)**

Orta Karadeniz Kalkınma Ajansının hazırlamış olduğu “COVID-19 Salgınının TR83 Bölgesi Üzerindeki Ekonomik ve Sosyal Etkileri” başlıklı rapor sunulduğu üzere, salgının Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat’taki yer alan sektörlerle etkileri, yetkili kurum, kuruluş ve işletmelerle görüşülerek araştırılmış ve edinilen bilgilere göre bölgede var olan potansiyel değerlendirilerek öneri ve fırsatlar sunulmuştur. Böylece bu bölgede, pandemi sürecinde akıllı uzmanlaşmada yer alan potansiyel ekonomik faaliyetler ile gerekli riskler alınması ve girişimci keşif boyutu ile kalkınmasının amaçlandığı görülmektedir.

- **Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN)**

Orta Anadolu Kalkınma Ajansı, Dijital Beceri Geliştirme Sertifika Programı ile 18-29 yaş arası eğitimine devam etmeyen ve çalışmayan gençlere, özellikle gıda, turizm, lojistik, makine, tekstil ve otomotiv sektörlerinde dijitalleşme becerilerinin kazanılması için e-ticaret, dış ticaret veya sosyal medya yönetimi alanlarında eğitimler vermiştir. Bu eğitimlerle akıllı uzmanlaşma stratejilerinin girişimci keşif boyutu ile bölgede yer alan sektörlerde gençlerin yeni bilgi ve birikim edinmesi ve işgücüne katılması ile bölgenin kalkınmasını amaçladığı görülmektedir.

- **Zafer Kalkınma Ajansı (ZKA)**

ZKA, COVID-19 ile Mücadele ve Dayanıklılık Programı kapsamında 5 projeye 3,2 milyon TL’lik destek sağlamıştır. Türk Patent ve Marka Kurumu, ZKA ve Uşak Ticaret ve Sanayi Odası, KOBİ’lere destek vermek amacıyla, Hezarfen Teknoloji ve Tasarım Geliştirme Projesi için toplantı ve sonrasında KOBİ’lere Sınai Mülkiyet Hakları Eğitim Semineri düzenlemiştir. Bu proje ile girişimci ağ boyutu ile kurumların bir araya gelmesiyle bölgede KOBİ’lerin kalkınması amaçlanmaktadır.

- **İpekyolu Kalkınma Ajansı (İKA)**

İKA, AUS1 kapsamında çalışmalar yapmıştır. TRC1 bölgesinde İpekyolu Kalkınma Ajansının faaliyet alanını kapsadığı Gaziantep, Adıyaman ve Kilis illerinde yer alan işletmelerin ve kooperatiflerin sahip oldukları potansiyeli değerlendirebilmesi amacıyla Yönetim Danışmanlığı Teknik Destek Programı açıklanmıştır. İpekyolu Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan COVID-19 Salgını Ekonomik Etkileri Raporu'na göre TRC1 bölgesinde turizm, hizmet, ulaştırma, dayanaklı tüketim malları ve uluslararası ticaret olumsuz etkilenmiştir. Ancak salgını iyi analiz ederek ve sektörel düzeyde yapılacak senaryo öngörülerini ile pandemi döneminin en az hasarla atlatılacağı öngörülmektedir.

Tablo 1, Türkiye'deki 26 Kalkınma Ajansından AUS kapsamında Bölgesel Yenilik Stratejisi hazırlayan 10 Kalkınma Ajansının COVID-19 pandemisi sürecinde yine AUS kapsamında gerçekleştirdikleri faaliyetlerin sınıflandırılmasını göstermektedir. Tablonun son satırında yer alan yüzdeler, AUS kapsamında ilgili boyutta (AUS1, AUS2 ve AUS3) faaliyet gösteren Kalkınma Ajanslarının oranını göstermektedir. İncelenen Kalkınma Ajanslarından iki tanesi hariç (ORAN ve ZKA) hepsi (8 tanesi yani %80'i) "AUS1. Potansiyel ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi" konusunda, yine 10 Kalkınma ajansından iki tanesi hariç (MEVKA ve İKA) hepsi (%80'i) "AUS2. Girişimci Keşif" boyutunda çalışmalar yapmışlardır. Ancak "AUS3. Yenilikçi Ağlar" boyutunda sadece İZKA ve MARKA (%sadece 2 tanesi yani 20'si) faaliyet göstermişlerdir. Ayrıca, diğer bir bakış açısı ile, 10 Kalkınma Ajansından sadece 2 tanesi (İZKA ve MARKA; 20%) akıllı uzmanlaşma stratejilerinin üç ana boyutu ile ilgili faaliyetler yaparken, 4 Kalkınma Ajansı (BAKKA, DOKA, GEKA, OKA; 40%) AUS'nin iki ana boyutu, 4 Kalkınma Ajansı (MEVKA, ORAN, ZKA, İKA; 40 %) ise AUS'nin sadece bir ana boyutu ilgili faaliyetler gerçekleştirmiştir.

Bu çalışmada incelenen Kalkınma Ajanslarının akıllı uzmanlaşma stratejileri çerçevesinde Bölgesel Yenilik Stratejisi hazırladığı göz önüne alındığında, yapılan faaliyet ve çalışmaların artırılmasının gerektiği aşikârdır.

Tablo 1. AUS kapsamında Bölgesel Yenilik Stratejisi Planı hazırlayan 10 Kalkınma Ajansının COVID-19 Pandemisi sürecinde AUS kapsamında gerçekleştirdikleri faaliyetlerin sınıflandırılması

	AUS 1	AUS 2	AUS 3
	Potansiyel ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi	Girişimci Keşif	Yenilikçi Ağlar
Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (BAKKA)	*	*	
Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA)	*	*	
Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA)	*	*	
İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA)	*	*	*
Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA)	*	*	*
Mevlana Kalkınma Ajansı (MEVKA)	*		
Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA)	*	*	
Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN)		*	
Zafer Kalkınma Ajansı		*	

(ZKA)			
İpekyolu Kalkınma Ajansı (İKA)	*		
AUS kapsamında ilgili boyutta faaliyet gösteren Kalkınma ajanslarının oranı	% 80 (8/10)	% 80 (8/10)	%20 (2/10)

4. SONUÇ

Üç ana boyutu (potansiyel ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi, girişimci keşif ve yenilikçi ağlar) olan akıllı uzmanlaşma stratejileri (AUS), bölgelerin kendi dinamikleri ile teknoloji ve yeniliklerden faydalanarak büyümesi ve kalkınmasını hedefleyen ve 2013'te Avrupa Birliği tarafından kabul edilen bir politikalar bütünüdür. Türkiye, akıllı uzmanlaşma stratejileri konusunda kurumsal olarak girişimlerde bulunmuş ve akıllı uzmanlaşma stratejileri, uygulayıcı kurumlar için bir rehber olarak benimsenmeye başlamıştır.

Bölgesel kalkınma yazınında yeni bir yaklaşım olarak ortaya çıkan akıllı uzmanlaşma stratejileri, her bölgenin kendi büyüme yollarını keşfetmesini sağlayacak bir bakış açısıyla bölgelerin yeterliliklerine vurgu yapmaktadır. Çeşitlendirme fırsatlarının belirlenmesine ve bu fırsatların fizibilite, sosyo-ekonomik etkileri ile rakip ve komşu bölgelerle farklılaşmalarına göre öncelikle dirilmesine dayanan akıllı uzmanlaşma stratejileri, Mart 2020'den beri tüm dünyayı etkisi altına alan ve bölge ekonomilerini derinden etkileyen COVID-19 pandemisiyle ortaya çıkan sorunlarla mücadelede daha büyük bir önem kazanmıştır. COVID-19 pandemisi her bölgeyi farklı şekillerde etkilemiş olsa da, bölgeler kendilerine özgü akıllı uzmanlaşma stratejilerini kullanarak karşılaşılan problemlere çözüm üretebilirler. Pandemi sürecinde AUS kapsamında yeni politikalar ve reformlar uygulanması, bölgesel kalkınma ve gelişmeye destek verecektir.

Bu çalışmada, Türkiye'deki 26 Kalkınma Ajansından AUS kapsamında Bölgesel Yenilik Stratejisi hazırlayan 10 Kalkınma Ajansının COVID-19 pandemisi sürecinde yine AUS kapsamında gerçekleştirdikleri faaliyetler incelenmiş ve sınıflandırılmıştır. İnceleme sonuçları seçilen 10 Kalkınma Ajansından sadece 2 tanesinin (İZKA ve MARKA) akıllı uzmanlaşma stratejilerinin üç ana boyutu (potansiyel ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi, girişimci keşif ve yenilikçi ağlar) ile ilgili faaliyetler yaptığını göstermektedir. Diğer 8 Kalkınma Ajansından 4 tanesinin AUS'nin iki ana boyutu (potansiyel ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi ve girişimci keşif) ve 4 tanesinin de AUS'nin sadece bir ana boyutu (potansiyel ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi veya girişimci keşif) ilgili faaliyetler gerçekleştirdiği görülmektedir. Ayrıca, incelenen Kalkınma Ajanslarından %80'inin AUS'nin "potansiyel ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi" ve "girişimci keşif" boyutunda çalışmalar yaparken, AUS'nin "yenilikçi ağlar" boyutunda sadece %20'sinin faaliyetleri olduğu belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen 10 Kalkınma Ajansının, pandemi sürecinde bölgesel önlemleri alma konusunda genel anlamda aktif oldukları ve daha çok AUS'nin ilk iki boyutu ile çalışmalar yaptıkları ve üçüncü boyut olan "yenilikçi ağlar" açısından yetersiz oldukları görülmektedir. Özellikle, incelenen Kalkınma Ajanslarının akıllı uzmanlaşma stratejileri çerçevesinde Bölgesel Yenilik Stratejisi hazırladığı göz önüne alındığında, yapılan faaliyet ve çalışmaların artırılmasının gerektiği aşikârdır.

AUS kapsamında, Kalkınma Ajanslarının pandeminin yarattığı olumsuz etkileri azaltma yönünde kullanabileceği çok çeşitli araçlar vardır. Bu kapsamda Kalkınma Ajanslarının kendi bölgelerinde AUS kapsamında destek verebilecekleri ve öncülük ve danışmanlık yaparak düzenleyebilecekleri politikalar şöyle özetlenebilir:

- Her bölgenin sektörlerinin yüksek karmaşıklık ve yüksek ilişkililik (düşük risk ve yüksek fayda) ekseninde incelenerek öncü sektörlerin belirlenmesi ve dolayısıyla potansiyel ekonomik faaliyetlerin ilişkililik (relatedness) ve karmaşıklık (complexity) boyutları ile ortaya konması,
- Belirlenen öncü sektörlerde pandemi sebebiyle yaşanan durgunluğun giderilmesi amacı ile AUS kapsamında politika önerilerinin geliştirilmesi,

- AUS kapsamında politika önerilerinin geliştirilebilmesi için bölgedeki farklı sektörlerden katılımcıların (politika, iş dünyası, akademi, sivil toplum vb.) interaktif bir tartışma ortamında bir araya getirilerek yeni ve potansiyel fırsatların, faaliyetlerin ve politikaların belirlenmesi,
- AUS kapsamında bölgesel kalkınmayı ve pandemi ile mücadeleyi destekleyecek politikaların geliştirilebilmesi için büyük önem arz eden “yenilikçi ağlar” boyutunun güçlendirilmesi,
- Yenilikçi ağlar boyutunun güçlendirilmesi için, yeni bilgi ve birikim/pazarlar/ürünler/süreçler/hammadeler/endüstriyel organizasyonlar/çözümler ile sonuçlanacak, diğer bölgeler ve küresel aktörlerle daha fazla iş birliği yapılması ve küresel ağlarda daha çok yer alınması.

Sonuçlar, seçilen Kalkınma Ajanslarının AUS kapsamında Bölgesel Yenilik Stratejisi Planı hazırlamalarına rağmen, pandemi sürecinde gerçekleştirdikleri faaliyetlerin AUS boyutları açısından yeterli olmadığını göstermektedir. AUS, potansiyel ekonomik faaliyetlerin seçilmesinden sonra bunun girişimciler ve girişimci keşif kapsamında etraflıca tartışılmasını, içselleştirilmesini ve bölgenin ağ ilişkilerinin yenilik yaratma potansiyeli elde edecek şekilde güçlendirilmesini öngörmektedir. Kalkınma ajanslarının AUS kapsamında yürüttükleri faaliyetlerin çalışmada ele alınan üç boyut kapsamında nitel araştırma yöntemleri kullanılarak daha ayrıntılı ve sistematik olarak ele alınması önerilmektedir.

REFERENCES/KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ, Ö. ve GÜNAY, A. (2020). The early impact of the Covid-19 pandemic on the global and Turkish economy. *Turkish Journal of Medical Sciences*, 50(SI-1), 520-526.
- AKGÜNGÖR, S., KUŞTEPELİ Y. ve GÜLCAN, Y. (2021). Türkiye’de Akıllı Uzmanlaşma Stratejileri ve Üniversiteler. *Yerel Ve Bölgesel Kalkınmada Değişen Dinamikler: Teori, Politikalar Ve Uygulamalar* içinde (273-2984) Şahin. M. H. ve M. Ertürk, Nobel Akademik Yayıncılık.
- BALCI, D. ve TÜRK, A. (2020). COVID-19 Sonrası Kent Planlamasında Yaşanacak Olası Değişimler Üzerine. *Journal of Turkish Studies*, 15(8), 3389-3400.
- BALLAND, P. A., BOSCHMA, R., CRESPO, J., & RİGBY, D. (2019). Smart specialization policy in the European Union: relatedness, knowledge complexity and regional diversification. *Regional Studies*, 53(9), 1252-1268.
- BAILEY, D., CLARK, J., COLOMBELLI, A., CORRADINI, C., PROPRIS, L., DERUDDER, B., FRATESI, U., FRITSCH, M., HARRISON, J., HATFIELD, M., KEMENY, T., KOGLER, D., LAGENDIJK, A., LAWTON, P., ORTEGA-ARGILÉS, R., OTERO, C., ve USAI, S. (2020). Regions in a time of pandemic. *Regional Studies*, 54, 1163-1174.
- BILGIÇ, A. K. (2020). COVID-19 ile Mücadele Sürecinde Yerel Yönetimlerin Genel Görünümü. *İDEALKENT*, 11 (31), 2084-2112.
- BOYACI, İ. (2020). Türkiye Sağlık Sisteminin Dönüşümü (2003-13): COVID-19 Pandemisi ile Mücadele Sürecinde Sağlık Reformlarına Yeniden Bakış. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 59-80
- ÇELİK, E. (2021). COVID-19 SALGINININ TR32 BÖLGESİ’NDEKİ ETKİLERİ. *Güney Ege*, 25, 57-60.
- ÇINAR, F. ve ÖZKAYA, B. (2020). Koronavirüs (COVID-19) Pandemisinin Medikal Turizm Faaliyetlerine Etkisi . *Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi* , 2(2), 35-50.
- EĞRİ, T. ve DOĞANER, A. (2020). COVID-19 Ve Ekonomik Kriz: Kobiler Özelinde Bir Değerlendirme Ve Politika Önerileri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 128-145.
- EUROPEAN COMMISSION. (2020a). *Smart Specialization Platform*. Retrieved from <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/>
- HIDALGO C.A. et al. (2018) The Principle of Relatedness. In: Morales A., Gershenson C., Braha D., Minai A., Bar-Yam Y. (eds) *Unifying Themes in Complex Systems IX*. ICCS 2018. Springer Proceedings in Complexity. Springer, Cham.
- KAYIKÇI, S. (2021). Türkiye’de İnfluenza Pandemisi Politikası Analizi: COVID-19 Örneği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 43, 333-345.
- KIMURA, F., THANGAVELU, S. M., NARJOKO, D., ve FINDLAY, C. (2020). Pandemic (COVID-19) Policy. *Regional Cooperation and the Emerging Global Production Network*. 34(1), 3–27.
- KOÇ, Ö. M. R. (2020). COVID-19 Merceğinden Habis Sorunlar ve Kamu Yönetimi. *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(22), 238-251.
- KUTGİ, D. ve MADEN, S. I. (2018). Bölgesel Yenilik Sistemlerinde Yeni Bir Yaklaşım: Akıllı Uzmanlaşma Stratejisi ve Teorik Temelleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 55, 142-156.
- LAI, K. Y., WEBSTER, C., KUMARI, S. ve SARKAR, C. (2020). The nature of cities and the COVID-19 pandemic. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 46, 27-31.
- KARLI, R. Ö. ve ÇELİK, S. (2020). Akıllı Kentlerin Gelişiminde COVID-19 Etkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı*, 321-338.

- POLISHCHUK, Y., IVASHCHENKO, A., ve KORNYLIUK, A. (2020). Regional Smart Specialization: Microbusiness Impact. *Baltic Journal of Economic Studies*, 6(5), 209-215.
- ŞAHİN, M. H. ve ERTÜRK, M. (2021). Akıllı Bölgesel Kalkınma İçin Akıllı Uzmanlaşma Stratejisi, Ölçümü ve Kalkınma Ajansları Üzerinden Bir Değerlendirme. *Yerel Ve Bölgesel Kalkınmada Değişen Dinamikler: Teori, Politikalar Ve Uygulamalar* içinde (205-234) Şahin, M. H. ve M. Ertürk, Nobel Akademik Yayıncılık.
- TEKİN, A. (2011). Küreselleşen dünyada bölgesel kalkınma dinamikleri, kamu politikaları ve bölgesel kalkınma ajansları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29.
- T.C. SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI (2020). Kalkınma Ajansları Kovid-19 İle Mücadele ve Dayanıklılık Programı. <https://www.sanayi.gov.tr/covid-19/destek-ve-tesvikler#kalkinma-ajanslari-kovid-19-ile-mucadele-ve-dayaniklilik-programi>. Son erişim tarihi: 25/06/2021.
- TISDELL, C. A. (2020). Economic, social and political issues raised by the COVID-19 pandemic. *Economic Analysis and Policy*, 68, 17–28.
- TURAN, A. ve ÇELİKYAY, H. (2020). Türkiye’de KOVİD-19 ile Mücadele: Politikalar ve Aktörler. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(1), 1-25.
- URHAN, G., ve ASLANKOÇ, S. (2021). COVID-19 Pandemi Sürecinde Sosyal Politika ve Yerel Yönetimler: İstanbul İlçe Belediyeleri Örneği. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2(69), 945 - 980.
- YIGITCANLAR, T., BUTLER, L., WINDLE, E., DESOUZA, K. C., MEHMOOD, R., ve CORCHADO, J. M. (2020). Can building “artificially intelligent cities” safeguard humanity from natural disasters, pandemics, and other catastrophes? An urban scholar’s perspective. *Sensors*, 20(10), 2988.

EXTENDED SUMMARY

Smart specialization strategies (SSS) are group of policies adopted by the EU in 2013 that enables regions to grow and develop by utilizing their own dynamics, technology and innovations. Smart specialization strategy has three main dimensions: relatedness and complexity for potential economic activities, entrepreneurial discovery and innovative networks (Akgüngör et al., 2021).

Among the 26 Development Agencies in Turkey, 10 of them prepared Regional Innovation Strategy Plans within the scope of SSS (Şahin and Ertürk, 2021). These are, Batı Karadeniz Development Agency (BAKKA), Doğu Karadeniz Development Agency (DOKA), Güney Ege Development Agency (GEKA), İzmir Development Agency (IZKA), Doğu Marmara Development Agency (MARKA), Mevlana Development Agency (MEVKA), Orta Karadeniz Development Agency (OKA), Orta Anadolu Development Agency (ORAN), Zafer Development Agency (ZKA), İpekyolu Development Agency (İKA).

Republic of Turkey, Ministry of Industry and Technology (2020) started to support projects that offer innovative solutions to contribute to fight against the pandemic and reduce the economic and social impact through "Development agencies' Combat and Resilience Program against COVID-19". SSS may be an innovative tool for the regions to help them find unique and innovative solutions to the problems they face due to the COVID-19 pandemic and be prepared for future crises.

The purpose of this paper is to study activities of the 10 Development Agencies listed above with regards to the three main dimensions of the SSS during the COVID-19 pandemic and to make policy recommendations. The pandemic caused each region to face different economic and social problems. The literature review shows that even though COVID-19 has affected each region differently, the problems encountered can be tackled with unique smart specialization strategies. The results of the research show that only 2 of the 10 selected Development Agencies (İZKA and MARKA) carried out activities related to the three main dimensions of smart specialization strategies (supporting potential economic activities, entrepreneurial discovery and innovative networks). It is seen that 4 of the other 8 Development Agencies carried out activities related to the two main dimensions of SSS (supporting potential economic activities and entrepreneurial discovery) and 4 of them only one of the three dimension of SSS (supporting potential economic activities or entrepreneurial discovery). In addition, 8 out of 10 Development Agencies held activities on "supporting potential economic activities and entrepreneurial discovery" and 2 held activities on "innovative networks" dimension of the SSSs.

The Development Agencies examined within the scope of the study are generally active in taking regional measures during the pandemic and they mostly work with the first two dimensions of SSS (supporting potential economic activities and entrepreneurial discovery) and they are insufficient in terms of the third dimension, "innovative networks". Considering that these Development Agencies have prepared a Regional Innovation Strategy within the framework of smart specialization strategies, it is obvious that the activities and studies should be increased following the three interrelated dimensions of the SSS framework.